

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA VISOKE POSLOVNE ŠOLE

**STARANJE PREBIVALSTVA IN NJEGOV VPLIV NA GIBANJE
STOPNJE VZDRŽEVANOSTI V SLOVENIJI**

BORIS BOGATAJ

IZJAVA

Študent/ka Boris Bogataj izjavljam, da sem avtor/ica te zaključne strokovne naloge, ki sem jo napisal/a pod mentorstvom doc. dr. Jožeta Sambta, in da dovolim njeno objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 20.09.2010

Podpis: _____

Kazalo

Uvod	1
1 Staranje prebivalstva	1
1.1 Dejavniki staranja prebivalstva	3
1.1.1 Nizka stopnja rodnosti	3
1.1.2 Podaljševanje pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu – zmanjševanje smrtности	5
1.1.3 Migracije	7
2 Demografska podoba Slovenije	8
2.1 Povprečna starost prebivalcev	8
2.2 Koeficient starostne odvisnosti	9
2.3 Indeks staranja	9
3 Posledice staranja prebivalstva	10
3.1 Politično področje	10
3.3 Ekonomsko in socialno področje	11
4 Gibanje stopnje vzdrževanosti	11
4.1 Efektivna delovna sila	14
4.2 Efektivno število potrošnikov	14
4.3 Starostna profila potrošnje in dohodka iz dela	15
4.4 Ocene in napovedi stopnje vzdrževanosti v obdobju 1981–2061	16
5 Reševanje problema staranja	18
Sklep	21
Literatura in viri	23
Priloge	I

Kazalo slik

Slika 1: Odstotek mladih in starih v Sloveniji v obdobju 1981–2061	2
Slika 2: Gibanje stopnje totalne rodnosti v Sloveniji v obdobju 1954–2008.....	5
Slika 3: Gibanje pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu v Sloveniji v obdobju	6
Slika 4: Gibanje koeficientov selitvenega gibanja v Sloveniji v obdobju 1991-2008	8
Slika 5: Gibanje indeksa staranja v Sloveniji za obdobje 1981–2061 (dejanske vrednosti za obdobje 1981–2008 in projekcije za 2009–2061)	9
Slika 6: Gibanje koeficientov starostne odvisnosti od leta 1981–2061	13
Slika 7: Starostna profila potrošnje in dohodka iz dela v Sloveniji za leto 2004 (petletni starostni razredi).....	16
Slika 8: Gibanje stopnje vzdrževanosti v Sloveniji v obdobju 1981–2061; v odstotku.....	17

Kazalo tabel

Tabela 1: Povprečni starostni profili v Sloveniji leta 2004.....	26
Tabela 2: Imigracije, emigracije ter migracijski saldo v Sloveniji za obdobje 1991 – 2008 ...	27
Tabela 3 Transforni prihodki ZPIZ-a v obdobju 2000-2009	27

Uvod

Namen zaključne naloge je predstaviti problematiko staranja prebivalstva v Sloveniji in prikazati stopnje vzdrževanosti prebivalstva v preteklosti ter projekcije za v prihodnje.

V prvem poglavju zaključne naloge bom predstavil problematiko staranja prebivalstva. Opisal bom najpomembnejše vzroke staranja prebivalstva Slovenije, med katere spadajo predvsem nizka rodnost, podaljševanje življenjske dobe in obstoječa starostna struktura prebivalstva.

V drugem poglavju bom opisal kazalnike, ki so povezani s staranjem prebivalstva, in njihovo povezanost z ekonomskim področjem. Ti kazalniki so povprečna starost prebivalcev, indeks staranja ter koeficient starostne odvisnosti.

V tretjem poglavju bom pisal o posledicah staranja prebivalstva in njegovih širših posledicah. Staranje prebivalstva se sicer odraža na mnogih področjih, kot so zdravstveno, ekonomsko, politično in socialno področje, vendar se bom v svoji analizi osredotočil predvsem na slednji - politično in socialno.

V četrtem poglavju bom predstavil gibanje *stopnje starostne odvisnosti* prebivalstva oziroma stopnje vzdrževanosti za časovno obdobje 1981-2061. Poleg tega bom ločeno predstavil gibanje stopnje starostne odvisnosti starih in gibanje starostne odvisnosti mladih.

V petem poglavju se bom osredotočil na problematiko reševanja staranja prebivalstva v Sloveniji in nakazal možne pristope k reševanju te problematike.

1 Staranje prebivalstva

Ko govorimo o staranju, je potrebno ločevati med staranjem prebivalstva in individualnim biološkim staranjem. Človek je vsak dan starejši, in se kot posameznik lahko samo stara, prebivalstvo pa se lahko tudi pomlajuje. To se dogaja takrat, ko se delež starih v celotnem prebivalstvu zmanjšuje. O staranju prebivalstva pa govorimo takrat, kadar je proces ravno obraten (Malačič, 2006, str. 19).

O staranju obstaja mnogo teorij; najbolj znane so psihološke, biološke, socialne in funkcionalne. Biološke teorije povezujejo procese staranja s pešanjem življenjskih funkcij organizma; psihološke teorije staranja izhajajo iz razvojnih teorij in teorij osebnosti; socialna

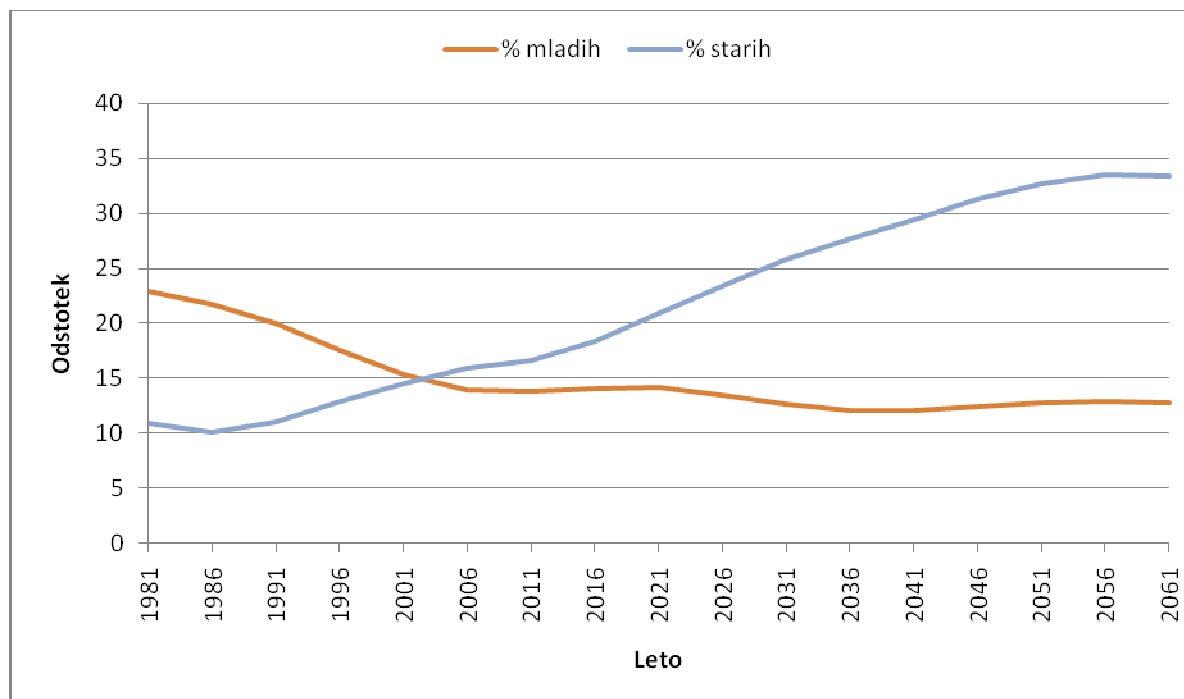
teorija staranja pa nudi največje spore pri zmanjšani družbeni aktivnosti. Večina ljudi ostane aktivnih tudi v starosti, saj je vzdrževanje in razvijanje socialne, mentalne ter telesne aktivnosti nujno za kvalitetno staranje. Funkcionalna starost, ki pravi, da smo stari toliko, kolikor se počutimo, zajema socialno, psihično in biološko starost (Požar, 1996, str. 34).

Staranje prebivalstva je povečevanje deleža prebivalstva nad določeno starostno mejo (običajno 65 let) ob sočasnem zmanjševanju števila prebivalcev, mlajših od 15 let, in ob podaljševanju življenjske dobe celotnega prebivalstva. Demografsko starost prebivalstva ocenjujemo z deležem starejših od 65 let med vsem prebivalstvom (Malačič, 2006, str. 19).

O mladem prebivalstvu govorimo takrat, ko je delež starega prebivalstva (65 let in več) manjši od 5 %, o zrelem prebivalstvu, kadar je delež starostnikov med 5 % in 7 %, o starem prebivalstvu pa takrat, ko je delež starega prebivalstva nad 7 %. Razmisliti bi bilo potrebno še o uvedbi pojma pretirano starega ali zelo starega prebivalstva, kjer bi bil odstotek prebivalcev, starih nad 65 let, višji od 20 % (Malačič, 2006, str. 19).

Po podatkih Statističnega urada RS sodi med države z zelo starim prebivalstvom tudi Slovenija, saj je delež starih prebivalcev (65 let in več) v letu 2009 znašal 16,4 %. V letu 2020 naj bi že presegel 20 %, leta 2060 pa naj bi bil v Sloveniji že vsak tretji prebivalec starejši od 65 let. Na drugi strani bo delež mladih prebivalcev (0-14 let) iz sedanjih 13,9 % (leto 2009) do leta 2060 predvidoma še nekoliko upadel – na 12,8 %.

Slika 1: Odstotek mladih in starih v Sloveniji v obdobju 1981–2061

Vir: SI-stat podatkovni portal Statističnega urada RS; EUROPOP2008.

Hovnik Keršmanc (2009, str. 12) je starostnike deli v tri skupine:

- mlade starejše osebe (65–74 let),
- srednje starejše osebe (75–84 let) in
- stare starejše osebe (85 let in več).

V tretje življenjsko obdobje, kot ga pojmuje danes, se uvrščajo mlade starejše osebe ter srednje starejše osebe, v četrto življenjsko obdobje pa stare starejše osebe.

1.1 Dejavniki staranja prebivalstva

Najpomembnejši dejavniki staranja prebivalstva Slovenije so nizka stopnja rodnosti, podaljševanje življenjske dobe in obstoječa starostna struktura prebivalstva. V nadaljevanju bo razvidno, da bo zelo težko odpraviti osnovni dejavnik staranja prebivalstva, kajti demografi do leta 2060 ne napovedujejo rodnosti, ki bi bila sama po sebi zadostna za obnavljanje generacij. Stopnja totalne rodnosti bi morala za to znašati vsaj 2,1 otroka na žensko. Leta 2008 je bila stopnja totalne rodnosti v Sloveniji le 1,53 otroka na žensko, vendar pa je bila precej višja kot leta 2003, ko je stopnja totalne rodnosti znašala le 1,20 (Statistični letopis RS, 2009, str. 85).

Stopnja totalne rodnosti je povprečno število živorojenih otrok na eno žensko v rodni dobi (15–49 let starosti) v koledarskem letu. Izračunamo jo tako, da seštejemo vse vrednosti starostno specifičnih stopenj splošne rodnosti v koledarskem letu (Statistični urad RS, 2009).

1.1.1 Nizka stopnja rodnosti

Po drugi svetovni vojni je v Sloveniji sledilo obdobje visoke rodnosti. Šlo je za t. i. baby boom obdobje oz. obdobje izbruha rodnosti. Totalna stopnja rodnosti v Sloveniji je bila v 1960. in 1970. letih stabilna ter rahlo nad stopnjo obnavljanja prebivalstva, medtem ko je v začetku 1980. let že padla pod prej omenjeno raven 2,1 otrok na žensko, ki v razvitih državah še zagotavlja obnavljanje prebivalstva na dolgi rok (v odsotnosti migracij). Trend padanja rodnosti v Sloveniji se je nadaljeval tudi po osamosvojitvi Slovenije leta 1991. V novi ureditvi je človek postal bolj individualen, saj postavlja na prvo mesto sebe in ne več otroka. Starševstvo je kljub nekaterim davčnim ugodnostim finančno breme, in tudi to je eden izmed vzrokov, da se vse manj parov sploh odloči zanj.

Kljub temu, da sta se blaginja in kupna moč prebivalstva od leta 1991 ves čas povečevali, je rodnost padala. Rodnost je v Sloveniji je dosegla dno leta 2003, nato je začela rahlo naraščati. Po podatkih Statističnega urada RS se je v letu 2008 rodilo 21.817 živorojenih otrok, kar je 1.994 več kot leta 2007. Število rojstev v letu 2008 je najvišje po letu 1990.

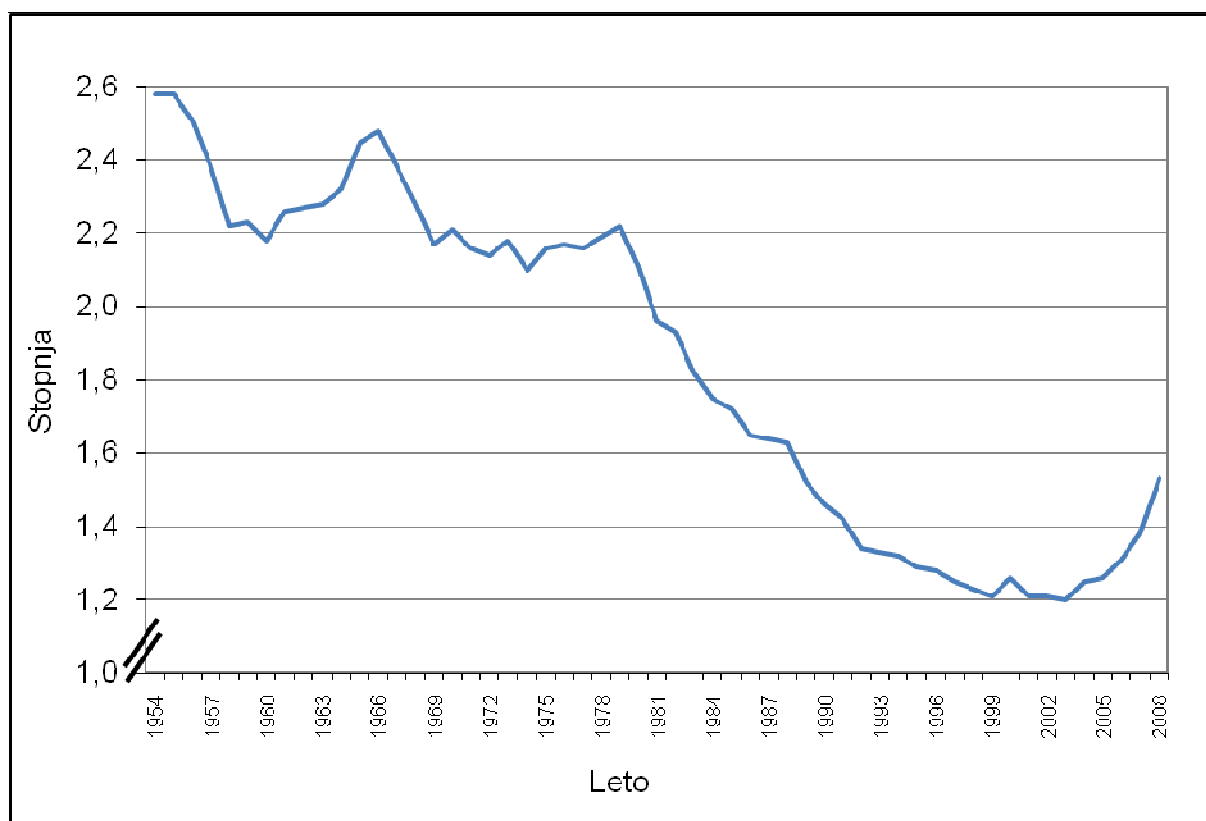
Starševstvo ima močno konkurenco s strani raznih drugih aktivnosti in interesov, kot so daljše izobraževanje, oblikovanje kariere, priložnosti za potovanja, zanimive prostočasne dejavnosti ipd. Višja življenjska raven omogoča mladim samostojnejše, da ne rečemo kar samozadostno življenje, posledica tega pa so tudi visoke stopnje ločitev, saj ob pravni in materialni neodvisnosti ženskam ni treba več prenašati težavnih partnerskih razmer (Sambt, 2004, str. 27). V Sloveniji je stopnja ločitev v primerjavi z Evropskim povprečjem visoka, število porok pa nizko.

Zaradi vse večje želje žensk po materialni neodvisnosti, si ženske pogosteje kot nekoč želijo ustvariti kariero in vse več svojih naporov vložijo v izobraževanje in službene obveznosti. Posledično materinstvo odlagajo v kasnejša leta. Povprečna starost ženske pri rojstvu prvega otroka je bila sredi 1970. let manj kot 23 let, kasneje pa se je začel trend zviševanja te starosti v povprečju za 0,2 leti na leto. Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka je po podatkih Statističnega urada RS leta 2008 tako znašala že 30,1 leta. Glede na navedene podatke bi bilo potrebno graditi na podobi, da je starševstvo čudovita izkušnja, in poizkušati vzbuditi pozitivna čustva tudi v ljudeh, ki trenutno niso naklonjeni starševstvu. Javno mnenje o starševstvu je zelo pomembno.

Kot zanimivost naj navedemo, da med poklicnimi skupinami z najvišjo rodnostjo izstopajo kmetovalke. To je ena redkih poklicnih skupin, ki zagotavlja obnavljanje generacij (Hvalič Touzery, 2010).

Glede na veroizpoved imajo v Sloveniji muslimani višjo rodnost kot katoličani, katoličani pa nekoliko višjo rodnost od ateistov. Ateistke se redkeje odločijo za drugega otroka, še redkeje pa za tretjega. Raven rodnosti, ki zagotavlja obnavljanje prebivalstva, imajo trenutno le muslimani.

Slika 2: Gibanje stopnje totalne rodnosti v Sloveniji v obdobju 1954–2008

Vir: SI-stat podatkovni portal Statističnega urada RS.

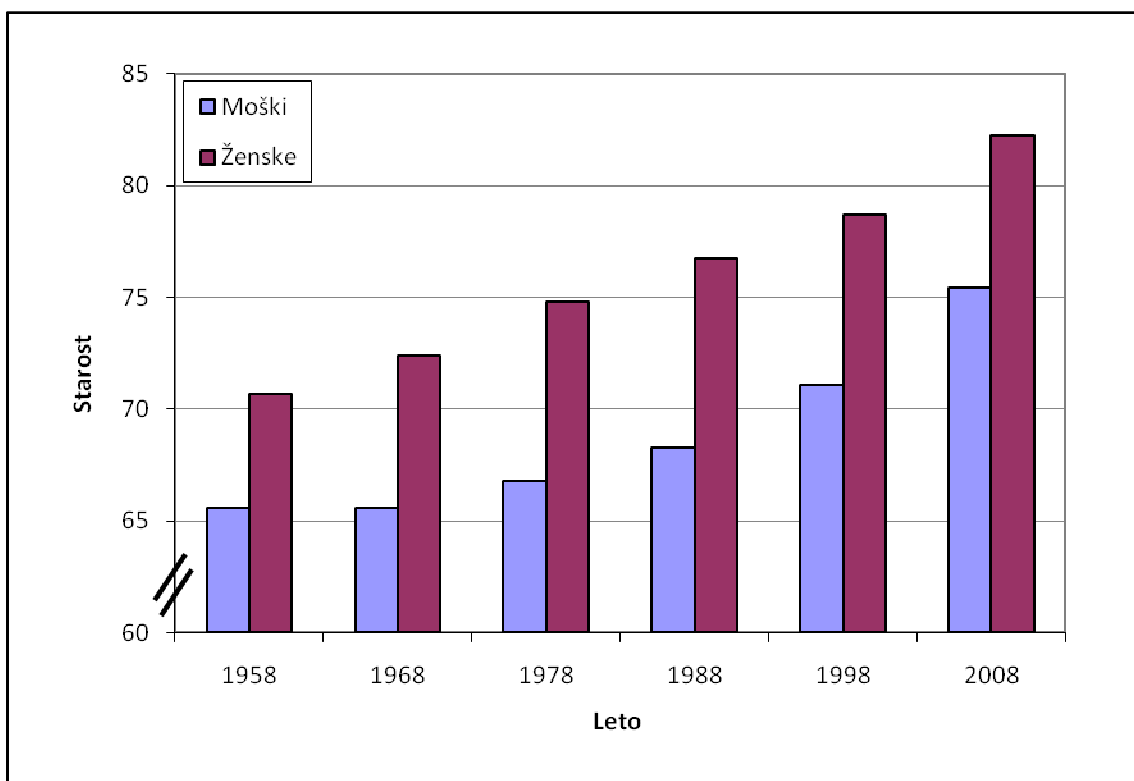
1.1.2 Podaljševanje pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu – zmanjševanje smrtnosti

Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu je kazalnik, ki pove, koliko let življenja povprečno lahko pričakuje živorojeni otrok ob rojstvu – ob predpostavki, da bi od leta opazovanja dalje umrljivost glede na starost ostajala nespremenjena.

Z razvojem medicine, življenjske ravni, higienskih razmer itd. se je življenjska doba precej podaljšala. V Sloveniji je bilo v obdobju 1930 – 1932 pričakovano trajanje življenja ob rojstvu 52 let (Ilić et al., 2007, str. 167).

Po podatkih Statističnega urada RS je pričakovano trajanje življenja ob rojstvu v letu 2008 za moške znašalo 75,42 let, za ženske pa 82,26 let. Eurostat je leta 2008 izdelal projekcije prebivalstva EUROPOP2008, kjer predpostavljajo, da naj bi se do leta 2060 pričakovano trajanje življenja ob rojstvu povišalo na 83,7 let za moške in 88,8 let za ženske. Leta 2003 je bilo v Sloveniji starejših prebivalcev (65 let in več) prvič številčno več kot mladih prebivalcev (do 15 let).

Slika 3: Gibanje pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu v Sloveniji v obdobju 1958–2008

Vir: SI-Stat podatkovni portal Statističnega urada RS.

Slovenijo uvrščamo med razvite države, kjer je pričakovanje trajanja življenja ob rojstvu visoko. Razloge za to lahko iščemo, poleg kakovostnega zdravstvenega sistema, tudi v zagotavljanju osnovnih zdravstvenih storitev kar se da širokemu krogu prebivalstva. V današnjem času je kljub vsesplošno visoko izobraženi populaciji pomembna tudi osnovna ozaveščenost prebivalcev o dejavnikih tveganja, kot so pitje alkohola, prekomerna telesna teža in kajenje. Prebivalce se prek javnih medijev vzpodbuja k redni telesni aktivnosti ter zdravemu prehranjevanju.

Glede na trend hitrega zniževanja umrljivosti in izkušnje razvitih držav (kjer je že zdaj bistveno nižja umrljivost kot v Sloveniji) lahko pričakujemo, da bo v prihodnje umrljivost še nadalje upadala. Seveda pa tega ne moremo zagotovo vedeti, saj namreč ne moremo predvideti, ali ne bo mogoče izbruhnila kakšna naravna katastrofa ali pandemija, ki bi povzročila množično umiranje ljudi. Naravne katastrofe, ki povzročajo množično umiranje so: potresi, izbruhi vulkanov, poplave, neurja. Med pandemije lahko štejemo ptičjo, svinjsko gripo, kugo in tudi okužbe z AIDS-om, ki se najpogosteje pojavlja v manj razvitih državah. V primeru, da bi se katera od teh epidemij razširila in povzročila množično umiranje, bi le-to lahko celo privedlo do pomlajevanja prebivalstva.

V Sloveniji je največji premik znižanja stopnje smrtnosti od leta 1980 do 2008 zaznati pri dojenčkih. Tako imenujemo otroke, stare 0 let, oziroma do njihovega prvega dopolnjenega leta (Malačič, 2006, 16). Stopnja smrtnosti je po podatkih Statističnega urada RS v letu 1980 znašala visokih 14,9 %, leta 2008 pa je ta stopnja znašala le še 2,4 %, kar je posledica izboljšanih zdravstvenih in higienskih razmer.

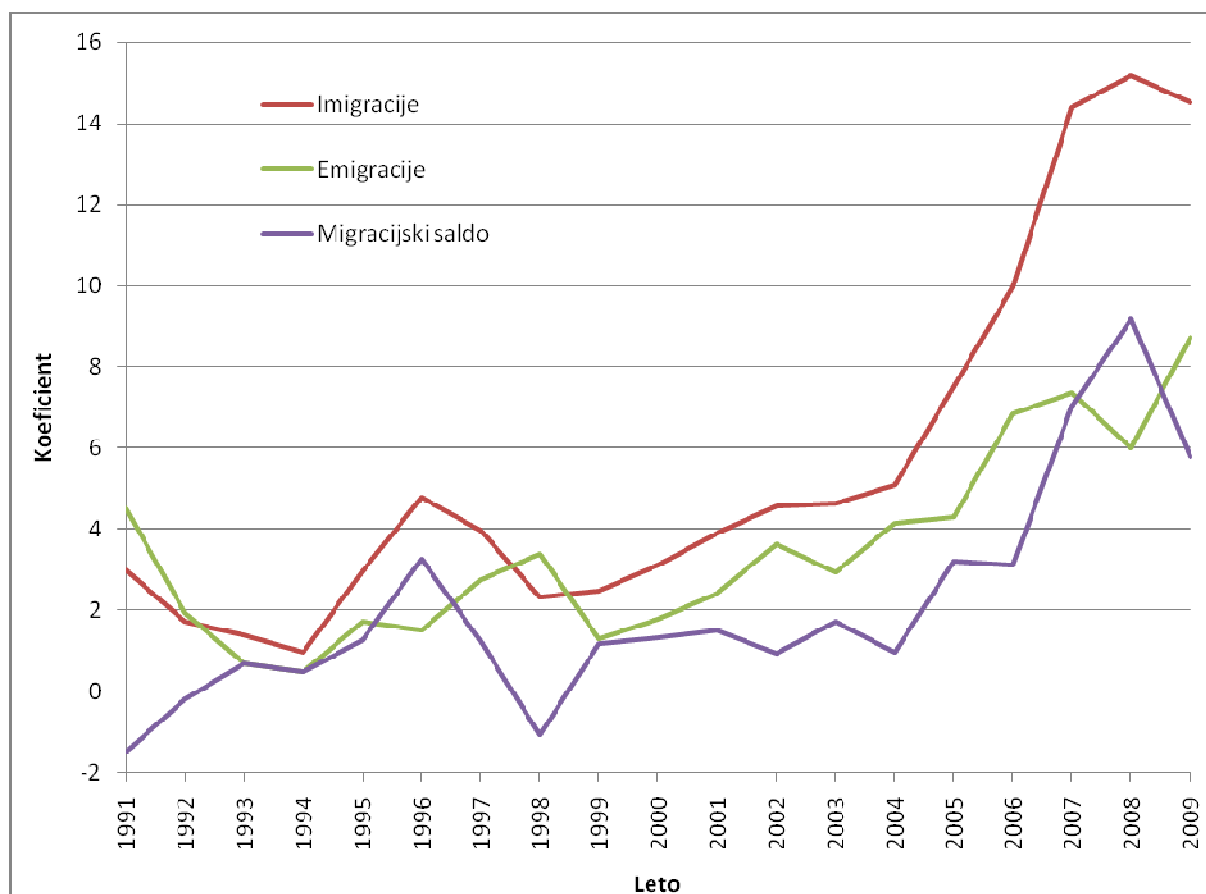
1.1.3 Migracije

Na staranje prebivalstva lahko vplivajo tudi selitve, saj se v večini primerov selijo mlajši prebivalci in tako vplivajo na starostno strukturo prebivalstva – na odselitvenih področjih zato staranje prebivalstva praviloma pospešujejo, medtem ko ga na priselitvenih območjih praviloma zavirajo. Dejavniki selitev so v največ primerih ekonomske narave, saj se ljudje selijo z željo po boljši prihodnosti zase in za svoje potomce. Poleg ekonomskih dejavnikov pa na migracije vplivajo tudi geografski, demografski, kulturni, družbeni, psihološki in drugi dejavniki (Malačič, 2006, str. 159).

Ponekod v Sloveniji imamo območja povečanega odseljevanja. Največ takih je v Podravski in Obalno–kraški regiji, kjer je prebivalstvo posledično med najstarejšimi v Sloveniji. Prebivalci, ki se odločijo izseliti iz Slovenije, so večinoma mlajši od 35 let. Največkrat se ljudje iz Slovenije selijo v države Zahodne Evrope, ZDA, Avstralijo, pa tudi v države Zahodnega Balkana. V Slovenijo pa se največ ljudi priseli iz držav bivše Jugoslavije. Imigranti so bili največkrat slabo izobraženi, saj jih je 90 % spadalo v nižjo izobrazbeno skupino. Izobrazbena struktura pa se je od leta 1995 do 2000 še poslabšala. Najslabšo izobrazbeno strukturo so imeli imigranti iz Bosne in Hercegovine ter Hrvaške, najboljšo pa tisti iz preostalih držav sveta (Malačič, 2000, str. 582).

Slovenija spada med imigracijske države, saj se več ljudi priseli kot odseli, kar pomeni, da imamo pozitiven migracijski saldo. Negativen migracijski saldo smo v Sloveniji po analizah imeli le v letih 1991, 1992 in 1998. V prilogi 3 smo izpisali imigracijske ter emigracijske tokove v obdobju 1991–2008 ter migracijski saldo v istem obdobju. V državah priseljevanja poznamo številne pozitivne pa tudi negativne posledice. Poveča se delovna storilnost, saj so imigranti največkrat mladi in polni elana, prav zaradi mlajših imigrantov se izboljša tudi starostna sestava prebivalstva. Po negativni strani pa lahko nastanejo tudi trenja in težave pri simbiozi novih kultur. Različne posledice prepoznavamo tudi v državah odseljevanja. Zaradi mladih emigrantov narašča delež starejšega prebivalstva; pojavijo se lahko pomanjkanja delovne sile ter strokovnega kadra, družba lahko postane pasivna in se ne prilagaja sodobnim procesom itd.

Slika 4: Gibanje koeficientov selitvenega gibanja v Sloveniji v obdobju 1991-2008
(na 1000 prebivalcev)

Vir: SI-Stat podatkovni portal Statističnega urada RS.

2 Demografska podoba Slovenije

V naši analizi bomo prikazali demografsko podobo prebivalstva Slovenije, in sicer s kazalci staranja prebivalstva. Kazalci staranja prebivalstva so delež mladega prebivalstva, delež starega prebivalstva, povprečna starost prebivalcev, koeficient starostne odvisnosti ter indeks staranja.

2.1 Povprečna starost prebivalcev

Leta 1931 je bila na ozemlju današnje Slovenije povprečna starost prebivalstva 23,3 leta, tri desetletja pozneje je bila povprečna starost prebivalstva že 32,0 let. Ob popisu prebivalstva leta 1991 so bili prebivalci Slovenije v povprečju stari 36,4 leta, konec leta 2008 pa je po podatkih Statističnega urada RS povprečna starost prebivalstva znašala že 41,3 leta.

2.2 Koeficient starostne odvisnosti

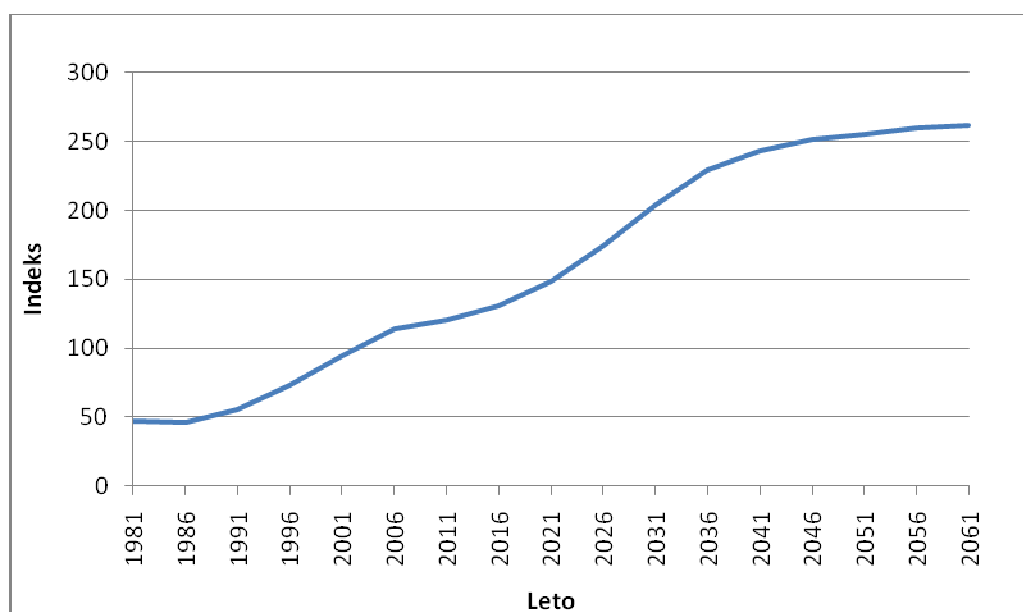
Koeficient starostne odvisnosti je razmerje med številom prebivalcev, mlajših od 15 let ali starih 65 let in več, in številom prebivalcev, starih od 15 do 64 let (delovno sposobni prebivalci). To razmerje je pomnoženo s 100. Koeficient starostne odvisnosti za Slovenijo je v letu 2008 znašal 43,7, kar pomeni, da je bilo na 100 delovno sposobnih prebivalcev 43,7 odvisnih prebivalcev, ki so bili ali mlajši od 15 ali stari 65 in več.

Višji kot je koeficient starostne odvisnosti, manj delovno aktivnega prebivalstva podpira odvisno prebivalstvo. Gospodarstvo lahko zaradi vedno večje davčne obremenjenosti (manjšega deleža) delovno aktivnega prebivalstva postane manj konkurenčno. Investitorji zato svoje podružnice raje selijo v države s cenejšo delovno silo. Več o tem koeficientu sledi v 4. poglavju.

2.3 Indeks staranja

Indeks staranja je razmerje med številom prebivalcev, starih 65 let in več, in prebivalcev, mlajših od 15 let. Kadar indeks znaša manj kot 15, je prebivalstvo na tem območju mlado, kadar znaša od 15 do 25, je prebivalstvo zrelo, kadar je indeks nad 25, pa pravimo, da je to prebivalstvo staro. Povprečni Indeks staranja je konec leta 2008 v Sloveniji znašal 117,6, kar pomeni, da je na 100 mladih oseb (mlajših od 15 let) prebivalo 117,6 starejših oseb (65 let in več).

Slika 5: Gibanje indeksa staranja v Sloveniji za obdobje 1981–2061 (dejanske vrednosti za obdobje 1981–2008 in projekcije za 2009–2061)

Vir: SI-Stat podatkovni portal Statističnega urada RS; EUROPOP2008.

Na sliki 5 je s pomočjo Eurostatovih projekcij prebivalstva grafično prikazan indeks staranja prebivalstva v Sloveniji za obdobje od leta 1981 do 2061. Projekcije kažejo, da bo indeks staranja v prihodnje še bistveno porasel. Od leta 1981, ko je znašal 47,5, naj bi se zvišal kar na 261,3 v letu 2061. Kot je razvidno iz slike 5 je bila njegova rast do leta 2006 zmerna, medtem ko bo nekje od leta 2020 naprej predvidoma še posebej hitra.

3 Posledice staranja prebivalstva

Posledice staranja prebivalstva vplivajo na vse prebivalstvo in se odražajo na mnogih področjih, kot so zdravstveno, ekonomsko, politično in socialno področje. Zaradi obsežnosti tematike bomo obravnavali le politično in socialno področje.

3.1 Politično področje

Pri analizi političnega vidika staranja prebivalstva si lahko postavimo zelo splošno izhodiščno vprašanje: ali bodo stari vladali mladim? Po mnenju Sokrata in vrste drugih mislecev iz starejših obdobj človeške zgodovine bi v družbi tako tudi moralo biti.

Mnenja nekateri avtorjev so deljena, večina pa jih men, da starost ni dovolj homogena kategorija, da bi lahko poenotila politične, ekonomske in druge interese (Malačič, 2001, str. 8).

Vpliv staranja prebivalstva na političnem področju je očiten ob volitvah, kjer je vpliv starega prebivalstva na politično soodločanje vse močnejši. Stari so namreč tisti, ki imajo volilno pravico, medtem ko je otroci nimajo, mladi volivci pa se volitev udeležujejo v manjšem deležu. Hkrati mlajši volivci drobijo svoje glasove na različnih področjih, ki se jim zdijo aktualna, medtem ko imajo stari zelo skoncentrirane interese. Zanima jih predvsem to, kaj se bo dogajalo s pokojninami in zdravstveno oskrbo. Zaradi svoje ozke osredotočenosti imajo nadproporcionalni vpliv, saj ne drobijo svojih glasov na različnih področjih (Thurow, 1999, str 59–62). V slovenskem političnem prostoru imajo upokojenci celo posebno politično stranko – Demokratično stranko upokojencev Slovenije, okrajšano (DeSUS). DeSUS, ustanovljen maja 1991, je z izjemo prvih državnozbornih volitev vseskozi prisoten v slovenskem državnem zboru. Njegovo število glasov v parlamentu se je sicer od leta 1992 do 2000 vseskozi rahlo zmanjševalo (v letih 1992, 1996 in 2000 je zaporedoma znašalo 6, 5 in 4 glasov), leta 2004 je ostalo na enaki ravni kot leta 2000, medtem ko se je na zadnjih državnozbornih volitvah število njihovih glasov povzpelo kar na 7. DeSUS je koalicijski partner obeh zadnjih vlad RS, kar pomeni, da ima od leta 2004 še toliko večji vpliv na področju predlaganja in sprejemanja zakonov. Povečana moč DeSUS-a pri soodločanju v državnem zboru lahko privede do tega, da pokojninska reforma v Sloveniji še dlje časa ne bo

sprejeta ali da spremembe ne bodo dovolj velike, kar bi lahko vodilo do zmanjševanja konkurenčnosti gospodarstva ter hitrega povečevanja javnofinančnega primanjkljaja.

3.3 Ekonomsko in socialno področje

Mnenje ljudi, ki mislijo, da so starejši manj produktivni in da za družbo predstavljajo le breme, vodi do starostne diskriminacije.

Starostna diskriminacija na delovnem mestu in pri zaposlovanju ima pomembno psihološko plat. S tem se na nek način kaže odklonilen odnos družbe do starejših. Delodajalci starejše delavce redkeje napotijo na izobraževalne seminarje; bolj so na udaru, da izgubijo zaposlitev. Morda je tudi v tem razlog, da se starejši v Sloveniji upokojijo takoj, ko dopolnijo pogoje za upokojitev, kot ugotavljata Ahčan in Polanec (2007). Na tem področju bi bilo v Sloveniji potrebno še mnogo postoriti.

Vpliv staranja prebivalstva na socialnem področju se kaže predvsem v okolju, ki je vse bolj naklonjeno starejšemu prebivalstvu. Družabne prireditve so vse večkrat namenjene starejšim ljudem in vse manjkrat mlajšim. Večina starejšega prebivalstva ima aktivno in izpopolnjeno življenje ter zna aktivirati čustvene, intelektualne in socialne rezerve, ki mladim največkrat niso na voljo. Socialno področje je povezano tudi z ekonomskim, saj je obstaja zelo pomembna vez med dohodkovnim stanjem in zdravjem. Slabo zdravje je tesno povezano z revščino, ki največkrat vpliva na nižji socialni status v družbi in posledično večjo depresivnost in stres, kar privede do slabšega imunskega sistema in kasneje slabšega zdravja.

4 Gibanje stopnje vzdrževanosti

Koeficienti starostne odvisnosti prebivalstva kažejo razmerje med glavnimi kontingenti prebivalstva. Glavni kontingenti prebivalstva so trije, in sicer mladi 0–14 let, delovni kontingent prebivalstva (DKP) 15–64 let ter stari 65 let in več. Ekonomsko gledano, predstavljajo stari in mladi odvisno prebivalstvo. Pri koeficientu starostne odvisnosti prebivalstva gre za razmerje med odvisnim prebivalstvom in DKP. S staranjem prebivalstva se razmerja med omenjenimi starostnimi skupinami spreminjajo, posledično pa se spreminjajo tudi vrednosti koeficientov. Kazalci odvisnosti prebivalstva so pomembni tudi zato, ker povedo, kakšno breme nosi aktivno prebivalstvo. Starostna razreda do 15 let in nad 65 let v ekonomskem smislu predstavljata obremenitev za delovni kontingent.

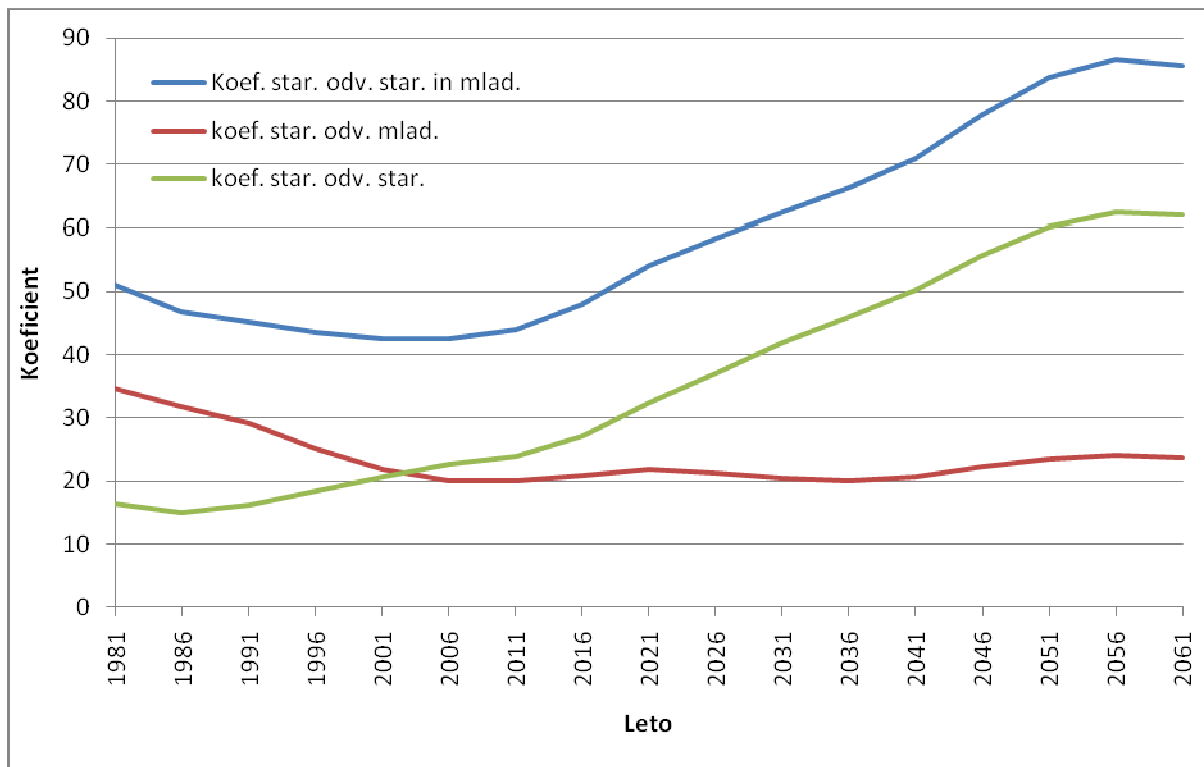
Koeficient *starostne odvisnosti mladih* (t. i. zeleni pritisk) je razmerje med številom mladih prebivalcev in številom DKP, koeficient *starostne odvisnosti starih* (t. i. sivi pritisk) pa je razmerje med številom starejših prebivalcev in številom DKP (Suša, 2005, str. 22).

Če v števcu kontingent mladega in starega prebivalstva združimo, dobimo *koeficient starostne odvisnosti starih in mladih*, torej gre pri koeficientu starostne odvisnosti prebivalstva za vsoto koeficienta odvisnosti mladega in starega prebivalstva.

V preteklosti smo bili v Sloveniji zaradi staranja prebivalstva priča zmanjševanju koeficienta starostne odvisnosti mladih, medtem ko se je na drugi strani v zadnjih dveh desetletjih povečevala starostna odvisnost mladih (glej sliko 6). To pomeni, da je bilo število mladih, ki jih je moral vzdrževati delovni kontingent, čedalje manjše, medtem ko se je število starih glede na delovni kontingent povečevalo. V prihodnje bo koeficient starostne odvisnosti mladih predvidoma ostajal na približno nespremenjeni ravni, medtem ko bo koeficient starostne odvisnosti starih drastično naraščal. Njegova vrednost naj bi narasla iz 16,4 v letu 1981 na kar 61,9 v letu 2061. Še posebej intenzivno naj bi ta koeficient naraščal od leta 2011 do 2051. Vrednost koeficienta starostne odvisnosti mladih pa naj bi se znižala s 34,5 v letu 1981 na 19,9 v letu 2011 ter nato postopoma naraščala do leta 2061, ko naj bi dosegla 23,7. Koeficient starostne odvisnosti starih in mladih je s 51,0 v letu 1981 upadel na 42,6 v letu 2001, od takrat pa narašča in naj bi do leta 2061 predvidoma narasel na 85,63.

Demografske razmere, izražene skozi omenjene koeficiente, torej nazorno opozarjajo na prihajajoče neizogibne fiskalne izzive, s katerimi se bo morala Slovenija ob demografskih pritiskih spopasti že v bližnji prihodnosti, razmere pa se bodo vedno bolj zaostrovale.

Slika 6: Gibanje koeficientov starostne odvisnosti od leta 1981–2061

Vir: SI-Stat podatkovni portal Statističnega urada RS; EUROPOP2008.

Demografske spremembe vplivajo tudi na možnost potrošnje prebivalstva, saj spreminjajo relativni delež DKP in odvisnega prebivalstva. Ob prej prikazanih kazalcih, ki kažejo razmerje med prebivalci, ki so v starosti, ko jih večina dela, in prebivalci, ki so v starosti, ko jih je večina ekonomsko odvisna, bomo tako uvedli še nadaljnji kazalec: stopnjo vzdrževanosti. Pomembno je namreč tudi, kako se giblje razmerje med tistimi, ki proizvajajo, in tistimi, ki trošijo. Ob tem bomo hkrati demografsko mejo 15 let, ki se uporablja za razmejitev vzdrževanih in delovnega kontingenta, nadomestili z mejo 20 let. Z ekonomskega vidika je namreč v razvitih državah ta meja ustrežnejša, saj je zaradi visoke vključenosti prebivalstva v sekundarno, pa tudi terciarno izobraževanje le malo oseb zaposlenih že v starosti 15 let.

Spremembe gibanja stopnje vzdrževanosti bomo izračunavali s pomočjo dela Culter et. al. (1990, str. 1–16). In sicer jih bomo označili s koeficientom α . α dobimo tako, da efektivno delovno silo (LF) delimo z efektivnim številom potrošnikov (CON).

$$\alpha = LF/CON \tag{1}$$

4.1 Efektivna delovna sila

Efektivna delovna sila, definirana na običajni način (označili ga bomo z $LF1$), predpostavlja, da vsi ljudje, stari od 20 do 64 let, sestavljajo delovno silo, medtem ko posamezniki, stari do 19 let ter 65 let in več, ne predstavljajo delovne sile:

$$LF1 = \sum_{i=20 \dots 64} N_i \quad (2)$$

N_i predstavlja število ljudi v starosti i let.

Gre torej za na zelo arbitraren način določeno razmejitev med tistimi, ki predstavljajo delovno silo, in tistimi, ki je ne; hkrati pa se implicitno predpostavlja, da so vsi, ki sestavljajo delovno silo, enako produktivni.

V naši analizi pa opredeljujemo delovno silo na način, za katerega mislimo, da je boljši (tako opredeljeno delovno silo bomo označili z $LF2$), saj upošteva, da so posamezniki v različni starosti različno produktivni. Uporabili bomo podatke povprečnih dohodkov iz dela (YL) za leto 2004 za prebivalce vseh starosti (združene v petletnih intervalih).

$$LF2 = \sum_{i=15 \dots 80} YL_i * N_i \quad (3)$$

4.2 Efektivno število potrošnikov

Delež prebivalstva, starega od 0 do 64 let, predstavlja števec stopnje vzdrževanosti. Na stopnjo vzdrževanosti pa vplivajo tudi relativne potrošne potrebe ljudi različnih starosti, ki predstavljajo imenovalc stopnje vzdrževanosti.

S $CON1$ bomo označili potrošnjo, kot je opredeljena v običajno definirani stopnji vzdrževanosti. Implicitno se namreč predpostavlja, da imajo vsi ljudje iste potrošne potrebe.

$$CON1 = \sum_{i=1 \dots 99} N_i \quad (3)$$

Vendar pa imajo v resnici posamezniki, kar se tiče potrošnje v različnih starostnih razredih različne potrebe. Alternativni pristop upošteva različne potrošne potrebe ljudi različnih starosti. V drugem merjenju bomo razvili pristop z efektivnimi potrošnimi potrebami, $CON2$, ki se izračuna s pomočjo različne potrošnje po različnih starostnih skupinah prebivalstva (C_i).

$$CON2 = \sum_{i=1 \dots 100+} C_i N_i \quad (4)$$

Pri tem i ponovno predstavlja starostni razred, N_i predstavlja število prebivalcev po posameznih starostnih razredih, C_i pa povprečno potrošnjo na prebivalca v posameznem starostnem razredu i .

Analizo bomo tako razširili z *LF2* in *CON2*, kjer bomo ustrezno obtežili število prebivalstva v posameznih starostnih razredih z njihovim delovnim dohodkom in potrošnjo v posameznih starostnih razredih. Zato bomo najprej pogledali, kakšna sta starostna profila dohodka iz dela ter potrošnje.

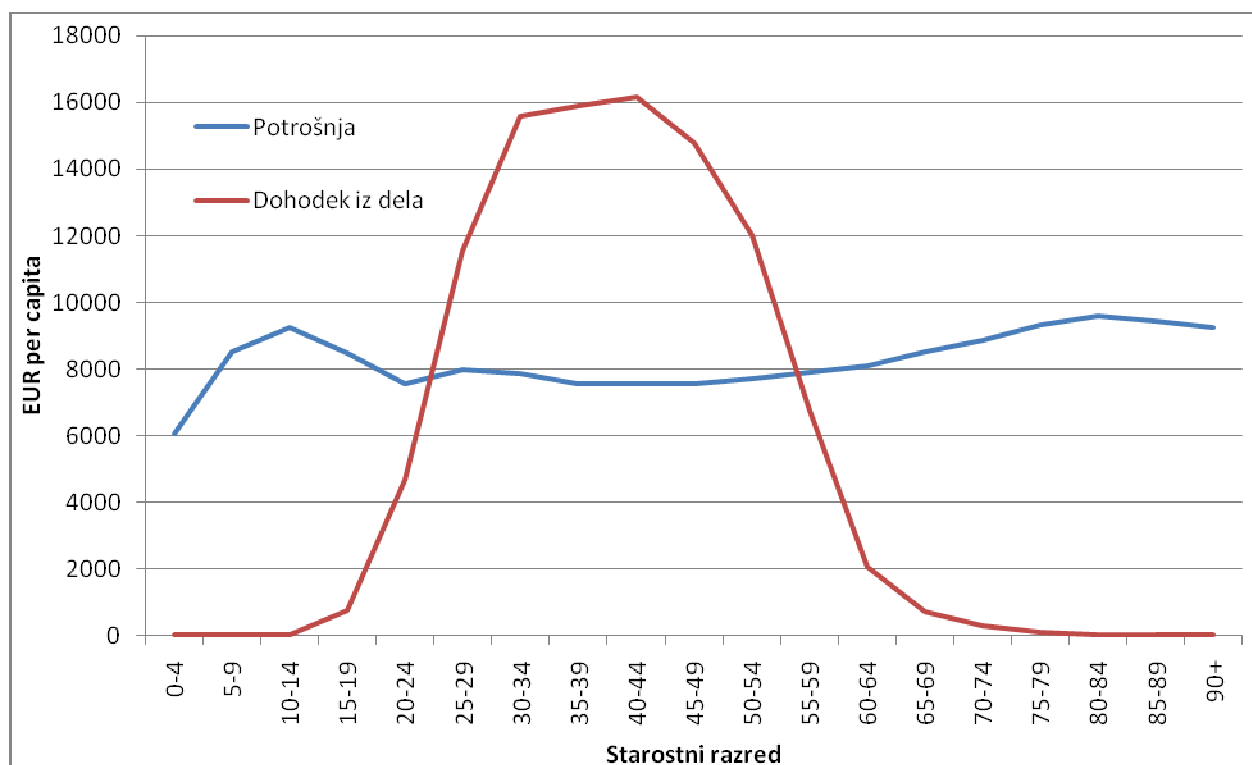
Kot že omenjeno, bomo v naši analizi alternative pod »2« uporabili starostni profil potrošnje (*C*) ter dohodka iz dela (*YL*) iz leta 2004.

4.3 Starostna profila potrošnje in dohodka iz dela

Potrošnjo delimo na javno in zasebno. Zasebna potrošnja predstavlja več kot polovico celotne. Po definiciji European System of Accounts (ESA) vključuje izdatke vseh rezidentnih gospodinjstev ter rezidentnih neprofitnih institucij za nakupe blaga in storitev doma in v tujini. V zasebno potrošnjo pa ne uvrščamo potrošnje nerezidentnih gospodinjstev na domačem teritoriju. Potrošnja gospodinjstev vključuje nakupe trajnih in netrajnih proizvodov (vključno z nakupi rabljenega blaga) ter izdatke za nakupe storitev. Med potrošnjo vključimo tudi stroške za življenjsko zavarovanje ter imputirano najemnino (Zalar, 2002, str. 5).

Dohodek iz dela za zaposlene zajema vse kategorije, ki so rezultat posameznikovega dela: plačo, ugodnosti, ki nam jih nameni delodajalec, vključno s prispevki za socialno in zdravstveno varstvo, ter plačan dopust (Sambt, 2009, str. 29). Poleg običajnih dohodkov iz dela poznamo tudi posebne oblike dohodkov iz dela, in sicer delo prek avtorske pogodbe, pogodbeno delo ter študentsko delo. Med dohodke iz dela uvrščamo tudi udeležbo pri dobičku zaposlenih ter nadomestila za invalidnost II. in III. kategorije. V sliki 7 tako predstavljamo rezultate mednarodnega projekta National Transfer Accounts (NTA), v katerega so trenutno vključeni raziskovalci iz 33 držav. Izračune za Slovenijo je izdelal Sambt (2009).

Slika 7: Starostna profila potrošnje in dohodka iz dela v Sloveniji za leto 2004 (petletni starostni razredi)

Vir: J. Sambt, *National transfer accounts for Slovenia, 2009*, str. 79.

Iz slike 7 je razvidno, da v Sloveniji dohodki iz dela začnejo naraščati pozno, medtem ko upadejo zelo zgodaj. Zgolj v starostnih razredih med 25 in 55 let, se je v letu 2004 v Sloveniji z delom ustvarjalo več, kot se je trošilo. Takšna sta torej bila v Sloveniji v letu 2004 dejanski dohodek iz dela in dejanska potrošnja po posameznih starostnih razredih. V *LF2* in *CON2* kategorijah bomo namesto poenostavljenih, zgolj s starostjo arbitrarno določenih *LF1* in *CON1*, torej upoštevali ta starostna profila.

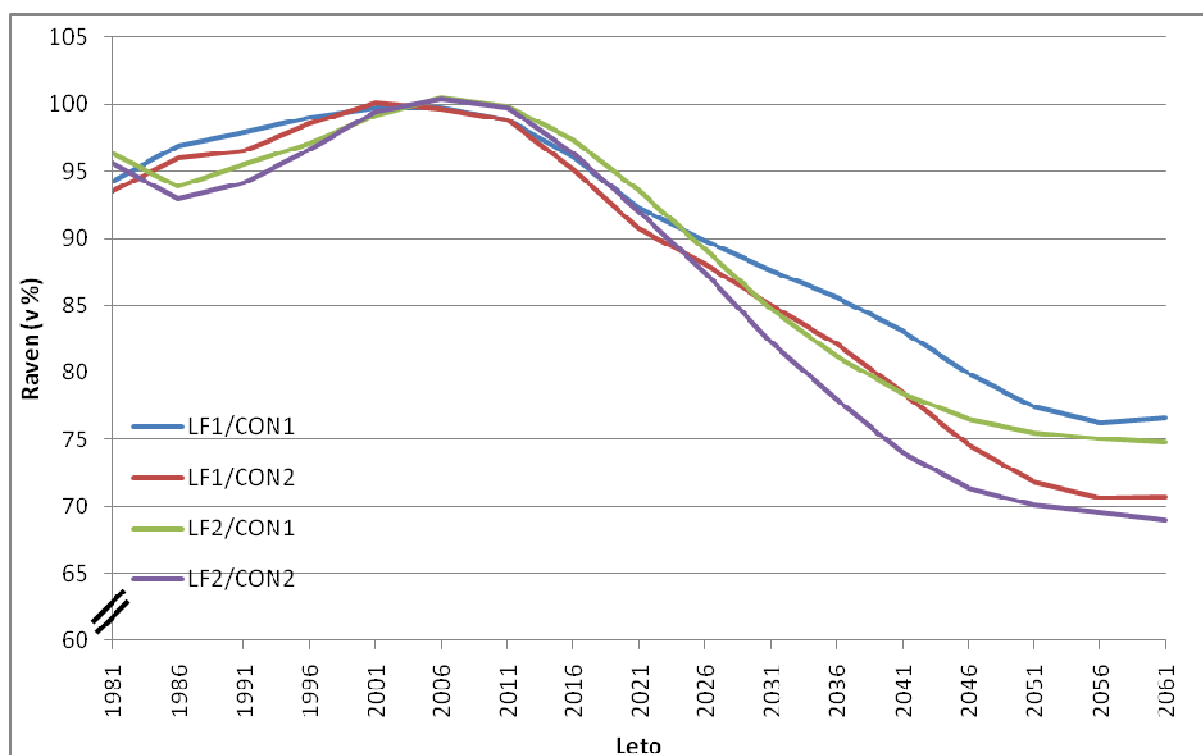
4.4 Ocene in napovedi stopnje vzdrževanosti v obdobju 1981–2061

Ker je sama raven stopnje vzdrževanosti za namene naše analize manj informativna kot njeno gibanje iz leta v leto, se bomo osredotočili na $\bar{\alpha}$, ki predstavlja raven razmerja *LF/CON* (v odstotku oziroma indeksu ravni) v posameznem letu *t*, glede na razmerje *LF/CON* v letu 2004.

$$\bar{\alpha} = (LF_t/CON_t)/(LF_{2004}/CON_{2004}) - 1 \quad (6)$$

V sliki 8 prikazujemo stopnjo vzdrževanosti, ki zajema vse kombinacije učinkovne delovne sile (*LF*) in učinkovnih potrošnih potreb (*CON*): *LF1/CON1*, *LF1/CON2*, *LF2/CON1*, *LF2/CON2*. Na ta način bomo namreč namesto obeh variant (*LF1/CON1* in *LF2/CON2*) videli tudi, koliko spremembe prineseta ena in druga komponenta (*LF* in *CON*), ko prehajamo od običajno definirane stopnje vzdrževanosti, ki se uporablja sedaj (*LF1/CON1*), k izboljšani varianti stopnje vzdrževanosti (*LF2/CON2*).

Slika 8: Gibanje stopnje vzdrževanosti v Sloveniji v obdobju 1981–2061; v odstotku glede na leto 2004

Vir: J. Sambt, et al., *An Aging Society: Opportunity or Challenge for European NTA Countries*, 2010.

V prihodnosti se bomo v Sloveniji tako predvidoma soočili z močnim upadom stopnje vzdrževanosti. V naši analizi za obdobje 1981–2061 (za obdobje od 1981–2007, kot omenjeno, uporabljamo dejanske podatke, za obdobje 2008–2061 pa projekcije prebivalstva EUROPOP2008) smo za izhodiščno leto izbrali leto 2004, saj so iz tega leta tudi starostni profili dohodka iz dela in potrošnje, tako da odražajo dejansko dogajanje v tem letu. Za ostala leta pa predpostavljamo, da se ta starostna profila ne bi spreminjala. Kot je razvidno iz slike 8, sta kazalca *LF1/CON1* in *LF1/CON2* od leta 1981 do 2008 ves čas naraščala, medtem ko sta *LF2/CON1* in *LF2/CON2* od leta 1981 do 1985 padala, nato pa kot prejšnja kazalca naraščala, do leta 2008. Od leta 2008 naprej pa bo predvidoma sledil upad stopnje vzdrževanosti v vseh štirih variantah izračuna *LF/CON*. Varianta *LF1/CON1* je dosegla vrh leta 2008, kjer je bila raven glede na leto 2004 še na enakem nivoju, nato naj bi sledil upad do leta 2056; od leta

2056 do 2061 naj bi sledil manjši dvig ravni vzdrževanosti, in sicer bi iz 76 % v letu 2056 narastel na 77 % v letu 2061. Varianta *LF2/CON2* je svoj vrh glede na leto 2004 prav tako dosegla v letu 2008, medtem ko naj bi bil njen padec do leta 2061 večji, in sicer do ravni 69 %.

Ključna ugotovitev izračunov in zaključne strokovne naloge tako je, da predvideva kombinacija *LF2/CON2* bistveno večji upad kot kombinacija *LF1/CON1*. To pomeni, da običajni način izražanja stopnje vzdrževanosti (*LF1/CON1*) podcenjuje prihodnje pritiske spreminjanja starostne strukture prebivalstva na ekonomsko aktivnost. Hkrati ta ugotovitev ne preseneča, saj *LF1/CON1* gradi na pavšalni opredelitvi *LF* in *CON* zgolj na osnovi starostnih razredov: prebivalci v starostnem razredu 20–64 let naj bi predstavljali učinkovito delovno silo, hkrati pa naj bi vsi prebivalci imeli enake potrošne potrebe. Kot smo videli v sliki 7, nič izmed navedenega ne drži, še posebej predpostavka glede *LF*. V Sloveniji so namreč v letu 2004 prebivalci šele bistveno kasneje kot pri starosti 20 let začeli ustvarjati več, kot trošijo, in so že bistveno pred 65. letom starosti ponovno začeli trošiti več, kot pa ustvarjajo skozi dohodek iz dela.

S staranjem prebivalstva stopnja vzdrževanosti torej pada. To pomeni poslabšanje razmer za razmerja med učinkovito delovno silo in učinkovitim številom potrošnikov, kar ima več posledic za ekonomsko dogajanje. Z vidika gospodarske rasti to npr. pomeni nižjo potrošnjo na prebivalca zaradi zniževanja stopnje vzdrževanosti; vodi tudi v slabšo vzdržnost javnofinančnega sistema, saj manj delovno aktivnega prebivalstva plačuje prispevke za več vzdrževanega prebivalstva itd. Povečanje števila ljudi upokojitvenih starosti, ki prehitveva rast števila delovno sposobnih ljudi, povzroča tudi pritiske na pokojninski sistem (Kirkup & Laing, 2009, str. 4).

5 Reševanje problema staranja

Starajoče se prebivalstvo je trenutno zelo pereča tema v Sloveniji. V bližnji prihodnosti bo vsekakor potrebna pokojninska reforma in vsakršno odlašanje potrebnimi spremembami bo hitro zaostrovalo razmere. Trenutni pokojninski sistem v Sloveniji je dolgoročno nevzdržen (Čok, Sambt, Berk Skok, & Košak, 2008) in se v veliki meri sofinancira iz državnega proračuna, kar v sami osnovi PAYG pokojninskega sistema ni predvideno. V letu 2008 je bilo pokojninsko in invalidsko zavarovanje financirano s kar 24,8 % sredstvi iz državnega proračuna, 72,6 % s prispevki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje aktivnih zavarovancev in delodajalcev, ter 2,6 % iz drugih virov. Transferni prihodki ZPIZ-a, z izjemo leta 2007, iz leta v leto naraščajo, podatke o njih smo navedli v prilogi 4.

Slovenski pokojninski sistem temelji na sprotnem financiranju oz. dokladnem sistemu financiranja, imenovanem tudi *Pay-as-you-go* (PAYG). Lahko ga imenujemo tudi sistem

generacijske solidarnosti, saj gre za nekakšno pogodbo, kjer aktivna generacija prispeva za plačevanje prispevkov za sprotno financiranje pokojnin upokojeni generaciji (Barr & Diamond, 2006, str. 17).

Teorij, ki sugerirajo, kako naj vlade ravnajo v primeru vedno večjega deleža starejših ljudi, je več. Ključen problem je že v mentaliteti ljudi in odnosu do starejših, saj delodajalci starejše največkrat predčasno upokojijo ali odpustijo zaradi domnevne nižje produktivnosti. Vendar pa nekatere študije kažejo, da starejši delavci v normalnih delovnih pogojih niso nič manj produktivni kot njihovi mlajši delavci, ali pa vsaj razlika ni zelo velika in bi se jo lahko korigiralo z ustreznimi politikami. Razlika v produktivnosti se opazi le pri fizično zahtevnih delih ter delih v slabših pogojih (mraz, hrup, osvetlitev), kjer prihaja do nižje produktivnosti starejših sodelavcev (Auer & Fortuny, 2002, str. 18).

Reševanje problemov je torej kompleksno, saj je napredek potrebno doseči tudi na področju ustvarjanja delovnih priložnosti za starejše delavce, ki bi dopolnjevala učinke pokojninske reforme.

Tako bi bilo potrebno spodbujati delo pri višji starosti oziroma nasploh spodbujati odnos do dela v poznejših letih, saj je po mojem mnenju to še najbolj dolgoročna in zanesljiva rešitev. S tem, ko podaljšamo delovno dobo, hkrati povečamo tudi javnofinančne prihodke, iz katerih pokrivamo pokojninske in ostale izdatke. Obenem skrajšamo dobo, ki jo oseba preživi v pokoju, ko črpa sredstva iz javnofinančnega sistema. Ob daljšem ostajanju v zaposlitvi je tudi nasploh ustvarjen BDP višji, ne glede na javnofinančni sistem, kar pomeni, da ima gospodarstvo za razdelitev na voljo več dobrin.

Vprašamo se lahko tudi, ali je res potrebna 100 % indeksacija rasti pokojnin na rast plač, ki jo imamo v Sloveniji. Gre za rešitev, ki je zelo neobičajna in zelo velikodušna, če se primerjamo z drugimi državami. V večini držav obstoječi upokojenci samo v določeni meri participirajo pri višji produktivnosti zaposlenih – višja produktivnost je namreč tista, ki omogoča višje plače. V drugih državah je pogosta t. i. »Švicarska formula« usklajevanja rasti pokojnin z rastjo plač, kjer je usklajevanje samo polovično – pokojnine torej rastejo s polovično realno rastjo plač. V nekaterih državah pokojnine celo rastejo zgolj z rastjo cen (inflacijo), kar pomeni, da realno sploh ne rastejo, temveč stagnirajo. V iskanju rešitev bi teoretično bilo možno tudi poviševati davke, vendar bi v tem primeru večje breme padlo na mlajše generacije in tiste v srednjih letih, medtem ko bi bilo z zniževanjem transferjev breme bolj enakomerno porazdeljeno po posameznih generacijah, torej bi breme padlo tudi na starejše generacije (Sambt, 2004, str. 62). V prihodnje tako pričakujemo, da se bo iskalo predvsem ustrezne kombinacije podaljšanja delovne dobe in znižanja višine pokojnin, saj bi si višje obremenitve dela s pokojninskimi prispevki težko privoščili – glede na že sedaj zelo visoko obremenitev dela z davki. Efektivna obdavčitev dela je leta 2008 znašala 37,6 %, kar je višje od povprečja EU-27. Prispevki za socialno varnost, ki jih plačujejo zaposleni glede na BDP, pa so v Sloveniji najvišji v Evropi (Gospodarska zbornica Slovenije, 2008).

Trenutni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja obsega tri stebre. Primarno zavarovanje je še vedno t. i. PAYG sistem oz. sprotno plačevanje prispevkov. Drugi steber predstavlja dodatno pokojninsko zavarovanje, kjer zavarovanci na svojih osebnih računih zbirajo premije.

Poznamo prostovoljno in obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje. Prvega plačuje zavarovanec sam (individualni pristop) ali delodajalec za svoje zaposlene (kolektivni pristop). S prostovoljnim dodatnim zavarovanjem zavarovanec pridobi pravico do dodatne starostne pokojnine in predčasne starostne pokojnine v obliki mesečne rente. Obvezno dodatno pokojninsko pa se oblikuje kot vzajemni pokojninski sklad (Likl, 2001, str. 242).

Tretji pokojninski steber predstavlja zavarovanje posameznikov, ki se lahko s sklenitvijo pogodbe z zavarovalnico zavarujejo sami. Glede na zelo slabo vključenost v 2. in 3. Steber, pa tudi sicer, bo PAYG sistem še dolgo osrednji steber pokojninskega sistema. Najverjetneje tudi dodatna pokojninska zavarovanja ne bodo zadoščala za pokritje razlik v višinah pokojnin, ki bodo nastale v prihodnosti (Bizjak, 2002, str. 41). Tako je ključno, da se iščejo ustrezne rešitve in prilagoditve v PAYG sistemu.

Pogosto se kot rešitev omenja tudi povišanje rodnosti. To bi bilo dolgoročno vsekakor pomembno, saj bi prineslo mnoge pozitivne učinke, tudi za dolgoročno vzdržnost pokojninskega sistema. Vendar pa se moramo hkrati zavedati, da ta dejavnik oz. ukrepi, ki bi to uspeli doseči, ne rešujejo problema vzdržnosti pokojninskega sistema na kratki rok. Pravzaprav bi višja rodnost kratkoročno povzročila celo povišanje koeficienta starostne odvisnosti, torej bi na 100 delovno aktivnih ljudi prišlo celo več vzdrževanih ljudi. Šele čez 20 do 30 let, ko bi se ti mladi začeli zaposlovati, bi več ljudi vplačevalo prispevke v pokojninsko blagajno in s tem razbremenilo državni proračun.

Sklep

V zaključni nalogi sem se dotaknil spreminjanja demografske podobe Slovenije in njenega vpliva na ekonomsko področje. S pomočjo kazalcev staranja, kot so indeks staranja, stopnja starostne odvisnosti in povprečna starost prebivalcev, sem ugotovil, da imamo v Sloveniji že sedaj zelo staro prebivalstvo, po projekcijah do leta 2061 pa se bodo vrednosti teh kazalcev predvidoma še bistveno poslabšale. Staranje prebivalstva je v Sloveniji pereč problem, saj prinaša številne ekonomske posledice, katere občuti celotno prebivalstvo in ne le starejši.

Delež starejših v Sloveniji iz leta v leto narašča, saj je rodnost nizka, življenjska doba pa se hitro podaljšuje. Podaljševanje življenjske dobe se bo najverjetneje nadaljevalo tudi v prihodnje, na kar kažejo trenutni trendi v Sloveniji in izkušnje iz razvitih držav, kjer je dolgoživost že sedaj bistveno višja kot v Sloveniji. Rodnost je v Sloveniji med najnižjimi v Evropi, tako da bi bilo za dolgoročni razvoj potrebno voditi ustrezno rodnostno politiko. V zadnjih dveh letih se je sicer rodnost nekoliko povišala, kar pa je verjetno povezano z zaustavljanjem odlaganja rodnosti v višje starostne razrede žensk, hkrati pa je še vedno daleč pod ravno, ki je potrebna za obnavljanje prebivalstva. Hkrati bi imela višja rodnost pozitivne učinke šele na daljši rok, medtem ko bi na kratki rok še povečala pritisk na javne finance skozi izdatke za vrtce in izobraževanje.

Ugotovil sem, da se s staranjem prebivalstva hitro spreminja tudi delež glavnih kontingentov prebivalstva, in sicer se povečuje delež delovnega kontingenta in povečuje delež starih. Ob trenutnem pokojninskem sistemu bodo zaradi posledic staranja delovno aktivni prebivalci nosili večje breme.

V analizi sem s pomočjo štirih kombinacij učinkovite delovne sile (*LF*) in učinkovitega števila potrošnikov (*CON*) ugotovil, da je bilo najbolj ugodno razmerje teh dveh kategorij v obdobju okrog leta 2008 in se je od leta 1981 večinoma poviševalo. Po letu 2008 so razmerja začela upadati in se bodo do leta 2061 predvidoma bistveno zaostri. Prav tako sem ugotovil, da se potrošnja skozi življenjsko obdobje posameznika glede na leta ne spreminja tako drastično, kot se spreminjajo dohodki iz dela. Glede na običajno opredeljeno stopnjo vzdrževanosti je tako odmik predvsem glede *LF*.

Ključna ugotovitev izračunov je, da kombinacija *LF2/CON2*, ki upošteva dejansko starostno porazdelitev potrošnje posameznikov in njihovega dohodka iz dela, rezultira v bistveno večjem upadu stopnje vzdrževanosti kot kombinacija *LF1/CON1*, ki se običajno uporablja v praksi. To pomeni, da običajni način izražanja stopnje vzdrževanosti (*LF1/CON1*) podcenjuje prihodnje pritiske spreminjanja starostne strukture prebivalstva na ekonomsko aktivnost. Ugotovitev ni presenetljiva, saj *LF1/CON1* gradi na pavšalni opredelitvi *LF* in *CON*, na osnovi starostnih razredov, kjer naj bi prebivalci v starostnem razredu 20–64 predstavljali učinkovito delovno silo, obenem pa naj bi imeli vsi prebivalci enake potrošne potrebe. To so

vsekakor nerealne predpostavke, saj ljudje nimamo enakih potrošnih potreb. Prav tako v Sloveniji ljudje bistveno kasneje kot pri 20. letu začnejo ustvarjati več, kot trošijo, in že bistveno pred 65. letom starosti ponovno začnejo trošiti več, kot ustvarjajo skozi dohodek iz dela. V Sloveniji namreč dohodki iz dela začnejo naraščati dokaj pozno in presežejo potrošnjo šele v starosti okrog starosti 25 let, hkrati pa začnejo padati dokaj hitro in so v starosti 56 let manjši od potrošnje posameznikov v tej starosti.

Pritiski so očitno predvsem na pokojninskem sistemu, ki se v vedno večjem deležu financira tudi iz državnega proračuna, saj je v pokojninsko blagajno premalo vplačil glede na izplačila. Ker pa se odhodki dohodninske blagajne morajo kriti tudi iz proračuna, to posledično pomeni manj sredstev za druge namene, med drugim so nižje investicije, ki so temelj za gospodarski razvoj države. Reševanja problema staranja bi se lahko poskušali lotiti z izboljšanjem odnosa do starejših, ki se jih trenutno obravnava predvsem kot nekakšno breme.

Reševanja problema staranja bi se lahko poskušali lotiti z izboljšanjem odnosa do starejših, ki se jih trenutno obravnava predvsem kot nekakšno breme. Prav tako bodo potrebni neljubi ukrepi, kot so podaljšanje delovne dobe, verjetno tudi zniževanje višine pokojnin, medtem ko je zviševanje davkov oziroma prispevkov manj aktualno, saj so le ti že sedaj zelo visoki, tako da bi se s tem še nadalje zadušila ekonomska aktivnost in mednarodna konkurenčnost Slovenije.

Literatura in viri

1. Ahčan, A., & Polanec, S. (2007). *Vpliv opcijske vrednosti na odločitev o upokojitvi v Sloveniji*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
2. Auer, P., & Fortuny, M. (2002). *Ageing of Labour Force in OECD Countries*. Geneva: International Labour Organisation.
3. Barr, C., & Diamond, P. (2006). *The Economics of Pensions*. Oxford: Oxford Review of Economic Policy.
4. Bizjak, J. (2002). *Razvoj evropskega prebivalstva v prihodnjih desetletjih in ekonomske posledice* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
5. Culter, M. D., Poterba, M. J., Sheiner, M. L., Summers, H. L. (1990). *An Aging Society: Opportunity or Challenge?* New York: JSTOR.
6. Čok, M., Sambt, J., Skok, B. A., Košak, M. (2008). *Long-term sustainability of the Slovenian pension system*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
7. Eurostat. (2008). EUROPOP2008. Luksemburg: Evropska komisija.
Najdeno 1. septembra 2010 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database>
8. Gospodarska zbornica Slovenije. (2008). *Obdavčitev dela – solidarnost mora ostati, vendar z novimi pravili*. Ljubljana: GZS. Najdeno 8. septembra 2010 na spletnem naslovu http://www.gzs.si/slo/novinarsko_sredisce/40379
9. Hovnik, K. M. (2009, januar). *Staranje prebivalstva Gorenjski bilten javnega zdravja*. Najdeno 3. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.zzv-kr.si/datoteke/bilten20.pdf>
10. Hvalič, T. S. (2010). *Rodnost v Sloveniji od 18. do 21. stoletja*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://v2.inst-antonatrstenjaka.si/tisk-clanek.asp?ID=466>
11. Ilić, M. (2007). *Prebivalstvo Slovenije 2004 in 2005*. Ljubljana: Statistični urad RS.
12. Kirkup, J., Laing, A. (2009). *Grey Britain: over-85s double in a generation*. London (VB): The daily Telegraph.
13. Likl, E. (2001). *Nujnost dodatnega pokojninskega zavarovanja*. Ljubljana: Naše gospodarstvo.
14. Malačič, J. (2006). *Demografija – teorija, analiza, metode in modeli. Šesta izdaja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

15. Malačič, J. (2001). *Staranje prebivalstva Slovenije po projekcijah prebivalstva 2001-2036: Naravna rast nasproti celotne rasti prebivalstva*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
16. Malačič, J. (2000). *The Balkan migration stream South-East to North-west*. Centro studi emigrazione Roma., 37(139).
17. Požar, B. (1996). *Rehabilitacija v starejših letih. Obzornik zdravstvene nege*.
18. Sambt, J., Prskawetz, A. & Malačič, J. (2010). *An Aging Society: Opportunity or Challenge for European NTA Countries*. Honolulu: EWC Conference on Population and the Generational Economy.
19. Sambt, J. (2009). *National transfer accounts for Slovenia (doktorsko delo)*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
21. Sambt, J. (2004). *Generacijski računi za Slovenijo (magistrsko delo)*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
22. Si-Stat podatkovni portal. (2010). Demografsko in socialno področje. Ljubljana: Statistični urad RS. Najdeno 20. maja na spletnem naslovu http://www.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/Dem_soc.asp
23. Statistični letopisi RS 1953–2009. (2010). Ljubljana: Statistični urad RS. Najdeno 20. maja 2010 na spletnem naslovu http://www.stat.si/publikacije/pub_letopis_prva.asp
24. Suša, M. (2005). *Staranje prebivalstva v Evropski uniji (diplomsko delo)*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
25. Thurow, L. C. (1999). *Generational Equity and the Birth of a Revolutionary Class*. In the book: Williamson, BJ, Watts, MD, Kingson, RE: *The Generational Equity Debate*: Columbia University Press.
26. Zalar, P. (2002). *Ocenjevanje potrošne funkcije slovenskega gospodarstva (diplomsko delo)*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
27. ZPIZ. (2010). Mesečni statistični pregled, julij 2010. Ljubljana: ZPIZ. Najdeno 12. septembra 2010 na spletnem naslovu <http://www.zpiz.si/src/msp/201007/index.html#s14>

Priloge

Priloga 1:

Seznam uporabljenih kratic

RS – Republika Slovenija
ZDA – Združene države Amerike
IVZ – Inštitut za varovanje zdravja, Ljubljana
DKP – Delovni kontingent prebivalstva
EU – Evropska unija
DeSUS – Demokratična stranka upokojencev Slovenije
MZ – Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije
ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije
YL – Dohodek iz dela
C – Potrošnja
LF – Delovna sila
CON – Potrošniki
VB – Velika Britanija
GZS – Gospodarska zbornica Slovenije

Priloga 2:

Tabela 1: Povprečni starostni profili v Sloveniji leta 2004

	Potrošnja (C)	Dohodek iz dela (YL)
0-4	6070	0
5-9	8518	0
10-14	9229	0
15-19	8492	754
20-24	7553	4665
25-29	7975	11564
30-34	7880	15605
35-39	7551	15901
40-44	7547	16159
45-49	7546	14782
50-54	7720	12014
55-59	7893	6738
60-64	8096	2059
65-69	8501	693
70-74	8854	285
75-79	9314	82
80-84	9590	15
85-89	9446	1
90+	9236	0

Vir: J. Sambt, National transfer accounts for Slovenia, 2009, str. 79.

Priloga 3:

Tabela 2: Imigracije, emigracije ter migracijski saldo v Sloveniji za obdobje 1991 – 2008

Leto	Imigracije	Emigracije	Migrac. saldo
1991	3	4,5	-1,5
1992	1,7	1,9	-0,2
1993	1,4	0,7	0,7
1994	1,0	0,5	0,5
1995	3,0	1,7	1,3
1996	4,8	1,5	3,3
1997	4,0	2,7	1,2
1998	2,3	3,4	-1,1
1999	2,5	1,3	1,2
2000	3,1	1,8	1,3
2001	3,9	2,4	1,5
2002	4,6	3,6	0,9
2003	4,6	2,9	1,7
2004	5,1	4,1	1,0
2005	7,5	4,3	3,2
2006	10,0	6,8	3,1
2007	14,4	7,4	7,0
2008	15,2	6,0	9,2
2009	14,5	8,7	5,8

Vir: SI-Stat podatkovni portal Statističnega urada RS.

Priloga 4:

Tabela 3 Transforni prihodki ZPIZ-a v obdobju 2000-2009

Leto	232. člen zakona (v mio)	233. člen zakona (v mio)	Ostali transforni prihodki RS (v mio)	Skupaj (v mio)
2000	181,5	459,5	66,7	707,8
2001	368,2	401,5	57,6	827,2
2002	322,6	581,6	64,6	968,7
2003	333,5	619,1	50,1	1.002,7
2004	344,3	652,1	52,2	1.048,6
2005	352,5	679,5	52,5	1.084,4
2006	371,0	678,8	67,8	1.117,6
2007	383,5	644,6	69,5	1.097,6
2008	445,5	666,2	83,6	1.195,3
2009	459,2	778,5	99,6	1.337,3

Vir: ZPIZ, mesečni statistični pregled julij 2010.